

**Міністерство культури України
Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка**

ВАН І

підпис

УДК 78. 2і; 78. 2У; 78. 445

**КОНЦЕРТНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
УКРАЇНСЬКИХ СПІВАКІВ У КИТАЇ
XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ
В КОНТЕКСТІ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ**

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії музики Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка Міністерства культури України.

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства

Антонюк Ірина Миколаївна,
Львівська національна музична академія
ім. М. В. Лисенка,
доцент кафедри історії музики
(м. Львів)

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор

Сюта Богдан Омелянович,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського,
професор кафедри теорії музики
(м. Київ)

кандидат мистецтвознавства, доцент

Горелік Лариса Маратівна,
Одеська національна музична академія
ім. А. В. Нежданової,
доцент кафедри сольного співу
(м. Одеса)

Захист відбудеться «22» червня 2017 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.869.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства у Малому залі Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка за адресою: вул. О. Нижанківського, 5, м. Львів, 79005.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка за адресою: вул. О. Нижанківського, 5, м. Львів, 79005.

Автореферат розіслано «   » травня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства, професор

Н. І. Сиротинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Упродовж останніх років в українському музикознавстві активізувалась дослідницька робота в ділянці вивчення міжнаціональних культурних і мистецьких зв'язків, оглядаються аспекти розвитку музично-педагогічної та виконавської діяльності в контексті взаємодії українських та китайських митців. Дослідження проявів міжнаціональної співпраці дало можливість виявити приклади плідної роботи у Китаї українських співаків та педагогів академічного вокалу, які відіграли істотну роль у становленні та розвитку професійного вокального мистецтва Піднебесної у ХХ – на початку ХХІ ст.

Українсько-китайські культурні зв'язки мають багатовікову історію, проте інтенсивні контакти розпочались лише з поваленням влади імператорських династій і утворенням Китайської Республіки (1912). Від початку ХХ століття мистецькі контакти Китаю та України під впливом змін курсу політичних та економічних взаємин переживали багато піднесень та спадань. Завдяки досвіду взаємної співпраці сформувались множинні сприятливі фактори для їх подальшого розвитку, зокрема – започаткована масштабна концертно-театральна діяльність у Китаї окремих українських співаків.

Від часу утворення незалежної України і налагодження з КНР дружніх взаємин на всіх рівнях великого значення набуло підписання ряду важливих державних документів – комюніке, законів про ратифікацію Договорів про дружбу та співпрацю між Україною та Китаєм, про співпрацю між навчальними закладами тощо. Прийняття цих документів сприяло розгортанню на території Китаю нового витка гастрольно-виконавської та методико-педагогічної діяльності українських співаків і педагогів. Приклади їх самовідданої праці, а також отримані в процесі роботи значні результати привертають все більшу увагу дослідників і спонукають до глибшого комплексного осмислення. В результаті діяльності окремих українських представників академічного співу у китайському вокальному мистецтві з'явилося чимало першокласних артистів, переможців найпрестижніших і найскладніших міжнародних конкурсів, високопрофесійних педагогів та провідних солістів кращих оперних сцен Китаю та зарубіжжя.

Попри існуючі окремі розвідки діяльність українських представників вокального мистецтва у Китаї ще не отримала всебічного наукового висвітлення. Відсутність комплексного дослідження зумовила актуальність вибору теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі історії музики Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка та відповідає темі №6 «Музично-виконавська творчість: теорія, історія, практика» перспективно-тематичного плану науково-дослідницької діяльності ЛНМА ім. М. Лисенка на 2012–2017 рр. Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради (протокол №5 від 31 травня 2013 р.).

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні концертної та педагогічної діяльності українських співаків ХХ – початку ХХІ століття в контексті розвитку міжнаціональних зв'язків.

Необхідність досягнення зазначеної мети визначила формулювання наступних **завдань**:

- розглянути форми проявів українсько-китайських культурних контактів до періоду проголошення незалежності України;
- систематизувати матеріали державних документів про співпрацю між Україною та Китаєм у сфері культури та мистецтва після 1991 р. і виявити форми їх втілення;
- визначити постаті найбільш яскравих представників українського вокального мистецтва, що діяли у Китаї в період ХХ – початку ХХІ ст.;
- здійснити аналіз аспектів діяльності та результатів праці українських співаків у Китаї упродовж означеного періоду;
- визначити досягнення українських педагогів академічного співу в розвитку вокального мистецтва Китаю.

Об'єкт дослідження – вокальне мистецтво у контексті українсько-китайських міжнаціональних культурних зв'язків.

Предметом дослідження стала діяльність українських виконавців та педагогів академічного співу в концертному та освітньому музичному просторі Китаю ХХ – початку ХХІ ст.

Теоретичну та джерелознавчу основу дослідження склали друковані наукові праці, матеріали періодичних видань, архівів, власного інтерв'ювання, державних документів: дослідженню історії та культурно-мистецького життя Китаю присвячені праці В. Бахмутова, В. Величко, В. Кіктенко, М. Кравцової, М. Лисенка, Т. Пана, С. Проня, А. Рафаїла, І. Світа, В. Урусова, І. Швеця, С. Шергіна; дослідженню музичної культури Китаю (праці А. Арзаманова, Ван Чженцзе, Ван Юйхе, Вей Дзюнь, Інь Фа Лу, М. Кравцової, Л. Маркізова, Сун Цзипінь, Сунь Цзинаня, Чень Лінцюня, Шу Лі); діяльності українських діячів у Китаї (В. Борисенко, С. Бурділяк, Ван Йончан, В. Грацинський, Ін Чен, Я. Ісаєвич, В. Кіктенко,

І. Світ, І. Швець); питанням зовнішньої політики у сфері культури та культурної співпраці (А. Волович, Є. Гуцул, Л. Лещенко, М. Лохвицький, Є. Марун); історії становлення українсько-китайських взаємин (Мей Чжаожун, Менг Хін, Сіюнь Чжан, О. Сюсюкіна, В. Трошинський, В. Урусов); творчій та педагогічній діяльності українських співаків у Китаї (Р. Арабаджіу, П. Бондарчук, Ван Лу, П. Голубев, Е Фу Цюань, Ін Са Пен, Ін Чен, І. Кучміна, Лі Ци Шу, М. Луценко, Лю І Суен, Г. Меліхов, Г. Принц, Сун Яньїн, О. Сюсюкіна, Цзи Чжи, Цзюнь Чень, Цзя Бень Тайцзи); дослідженню професійної вокальної освіти у Китаї та китайського вокального мистецтва (Е Фу Цюань, Лі Вей Бо, З. Луценко, Лянь Юнь, Ціо Я Чжон, Цянь Рен Кан, Ю І Суен, Яо Вей); велику допомогу склали матеріали використаних публікацій періодичних видань: українських – «Бандура», «День», «Дзеркало тижня. Україна», «Знамя», «Комсомольская правда в Украине», «Культура и искусство», «Крымские известия», «Одесские известия», «Політика і час», «Сьогодні», «Слово» та періодичних видань китайською і російською мовами, що видавались у різних містах Китаю: у Нінбо – «Вечірні новини», «Новини Нінбо»; у Пекіні – «Вечірній Пекін. Щоденна газета», «Вечірня газета», «Всесвітній обмін знаннями», «Журнал Пекіну», «Мій світ», «Музичний тижневик», «Музика», «Народна газета», «Новини Пекіну: щоденна газета», «Пекінська газета»; у Харбіні – «Визвольний шлях», «Окно», «Поклик України», «Русский голос», «Рубеж», «Харбинский вестник»; у Гуаньчжоу – «Мистецтво»; у Тяньцзині – «Газета Тяньцзиня»; у Шанхаї – «Вільна газета», «Шанхайська зоря»; у Хеці – «Шеньдон»; матеріали державних документів про співпрацю України та Китаю у сфері культури та мистецтва ([37], [122], [132], [138], [163], [166], [202]); матеріали міжнародних музичних конкурсів та фестивалів, програм звітних концертів, публікації енциклопедичних та довідкових видань, документи Архіву ЛНМА ім. М. Лисенка. Інформаційну допомогу в дослідженні склали ресурси Інтернет, що надали доступ до бібліографічних, біографічних, фактологічних і документальних баз даних.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань було застосовано сукупність таких методів дослідження: *джерелознавчий*, що дозволяє долучити опубліковані та архівні матеріали до дослідницького процесу; *історико-хронологічний* – при опрацюванні наукових джерел, періодичних видань та архівних матеріалів для дослідження розвитку на різних історичних етапах концертно-педагогічної діяльності українських співаків та відтворення панорами українсько-китайських мистецьких заходів; *емпіричний* (інтерв'ювання) – при пізнанні досвіду і напрямків

роботи українських педагогів стосовно проблематики дослідження; *культурологічний* – для осмислення динаміки загальнокультурних процесів у вокальному мистецтві Китаю; *музикознавчий* – при аналізі виконуваного репертуару та форм практичних занять; *теоретичного узагальнення* – для підведення підсумків дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному.
Уперше:

- комплексно розглянуто історичні, геополітичні та ідеологічні передумови розвитку українсько-китайських культурних і творчих взаємин;
- здійснено аналіз і опубліковано матеріали концертної (Л. Липковської, М. Машир, Л. Беспечної, Б. Гмирі) та методико-лекційної (Б. Гмирі) діяльності українських співаків у Китаї першої половини ХХ ст.;
- зібрано і систематизовано матеріали, що дозволили комплексно висвітлити аспекти роботи у Китаї Е. Летягіної, виокремлено імена кращих випускників її класу китайського та одеського періодів, досліджено їх досягнення у міжнародних музичних конкурсах ХХІ ст. та аспекти діяльності після закінчення навчання;
- здійснено аналіз концертної та методико-педагогічної діяльності у Китаї О. Жаровської, С. Леонтєвої, Г. Усової та І. Красиліної періоду років незалежної України;
- проаналізовано виконавський репертуар та виявлено ступінь поширення серед китайських співаків творів української вокальної музики;
- висвітлено здобутки та обґрунтовано значення творчих та педагогічних досягнень українських співаків у зміцненні міжнаціональних творчих зв'язків України та Китаю, а також їх значення в розвитку вокального мистецтва Китаю.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період ХХ – початку ХХІ ст.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Положення дисертації, присвячені методико-педагогічній та виконавській діяльності українських співаків у Китаї, можуть бути використаними при підготовці лекцій в курсах вокального виконавства і педагогіки, при вивченні історії міжнаціональних творчих контактів України, а також у викладанні історико-музикознавчих дисциплін, як в Китаї, так і в Україні.

Особистий внесок здобувача: вперше здійснено теоретичне узагальнення виконавсько-педагогічної діяльності українських співаків у Китаї. Матеріали дисертації покладено в основу робочих програм з дисциплін

«Виконавське мистецтво» та «Методика викладання фахових дисциплін», що викладаються дисертанткою на вокальній кафедрі у Музичному інституті університету міста Татон (Китай). Дисертація є самостійною науковою працею. Всі публікації здобувача одноосібні.

Апробація результатів дисертації здійснювалась на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: Наукова конференція «Молоде музикознавство» (Львів, 2013), Міжнародна науково-практична конференція «Камерно-інструментальний ансамбль: традиції та сучасний вимір» (Львів, 2013), IV науково-практична конференція «Сучасне мистецтвознавство: науковий та методичний аспекти» «Культура. Мистецтво. Діалог у часі та просторі» (Київ, 2014), Міжнародна наукова конференція молодих музикознавців «Музикознавчі студії» (Львів, 2014, 2016), V Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецька освіта у європейському соціокультурному просторі XXI ст.» (Мукачеве, 2016 р.), Міжнародна наукова конференція «Музикознавчий універсум молодих» (Львів, 2017).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у 8 одноосібних публікаціях, з них 4 статті – у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України; 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Список використаних джерел складається з 225 позицій. Загальний обсяг дисертації – 189 сторінок, з них основного тексту – 168 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, представлено методологічну та теоретичну основу дослідження, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, подано інформацію про апробацію результатів дослідження, структуру і обсяг дисертації.

Перший розділ «**Історичні, геополітичні та ідеологічні передумови становлення українсько-китайських культурних взаємин**». Здійснення на основі історіографічного аналізу у підрозділі 1.1. *Українсько-китайські культурні взаємини від давніх часів до періоду проголошення незалежності України (1991 р.)* дало можливість комплексно розглянути історичні,

геополітичні, ідеологічні та культурні передумови розвитку українсько-китайських культурно-мистецьких взаємин і показати динаміку їх розвитку від XIII століття – фіксації перших згадок про культурні обміни – до 1991 р. Перші прояви активного взаємного пізнання пов'язуються із засвоєнням у кінці XVI ст. земель Далекого Сходу Н. Чернігівським та з місіонерською діяльністю архимандритів І. Лежайського та А. Платковського, в результаті якої з'явився перший переклад українською «Граматики» М. Смотрицького та православної богослужбової літератури. Відзначено роль у поглибленні інтеграційних процесів між Китаєм та Україною Великих Шовкового та Чайного шляхів, що сприяли ознайомленню з національним музично-поетичним мистецтвом, спад розгортання культурних зв'язків у кінці XVIII ст., розширення пізнання китайської культури шляхом подорожей у XIX ст., відродження інтенсивності культурних взаємин на початку XX ст., пов'язаного з утворенням у Китаї чисельної української еміграції. Серед віднайдених в архівах раритетів особливо відзначено екземпляр солоспіву «Давня весна» Я. Лопатинського, який потрапив до Китаю на початку 1930-х років ще за життя композитора. Спостерігається значна інтенсифікація у 1930–1940-х рр. гастрольної діяльності в Шанхаї і Тяньцзині українських солістів та колективів, заснування українського музично-драматичного театру.

Якісно новий період розвитку культурної співпраці між Китаєм та Україною розпочався після утворення КНР (1949). В Україні виділено створення у Харкові радіотелевізійного передавального комплексу, діяльність українського історика В. Урусова в галузі дослідження історії китайської літератури, здійснення українських перекладів неперевершених зразків стародавньої китайської літератури «Книга пісень», уривків праці «Бесіди та міркування» Конфуція, історичних хронік «Цзо-Чжуань» та ін. Спостережено активний зворотний процес знайомства з українською літературою у Китаї – з перекладами творів Т. Шевченка, І. Франка, О. Гончара, Л. Українки, М. Костомарова, з фольклорними збірками А. Метлинського. Серед форм культурної співпраці виділено масове навчання китайських студентів у ВНЗ України.

В результаті здійснення «Великої пролетарської культурної революції» від середини 1960-х років культурні контакти Китаю та України припиняються, взаємини тісної співпраці перейшли до стадії жорсткої конфронтації, згорання аж до повного розриву стосунків на усіх рівнях.

У підрозділі 1.2 *Розвиток китайсько-українських культурних взаємин після проголошення незалежності України (1991–2016 рр.)* простежено, як,

узагальнюючи уроки історії і визнаючи КНР, однією з перших, незалежності України, від 1991 р. повертається тенденція відродження культурних контактів.

Проаналізовано масив документів Китаю та України про культурну співпрацю: підписання «Спільного Комюніке про встановлення дипломатичних і культурних відносин», відкриття відділення «Україна – Китай» у Києві, про відновлення притоку до Китаю українських спеціалістів галузей культури і мистецтва, прийняття угод Про обмін студентами та аспірантами, Про визнання дипломів про закінчення китайськими студентами вищих навчальних закладів України і отримання ними вчених ступенів, Про взаємне вивчення української та китайської мови і літератури у вищих навчальних закладах. В Україні за підтримки Китаю було засновано 6 Інститутів Конфуція, організовано виставку «Play ink ink Play» «Пекінська опера в сучасному китайському живописі», відбуваються концерти лауреатів міжнародних конкурсів, що навчаються в Україні (тенори Ван Хаям та Чжун Хань Цзюнь, бас Чжу Цзюньцяо та ін.).

Здійснено аналіз проведених у Китаї масштабних заходів державного значення. Цей етап характеризується як особливо інтенсивний виток розвитку китайсько-українських культурних взаємин: прийняття Угоди про стратегічну співпрацю терміном на 25 років, яка серед найбільш пріоритетних завдань включає питання розвитку культурної співпраці; підписання Угоди про співпрацю між Національною телекомпанією України та ЦТ Китаю у форматі телетижня; розробка та підписання документів про партнерство і побратимство між українськими та китайськими містами; втілення ідеї китайського уряду про залучення до викладацької роботи у навчальних закладах Китаю українських спеціалістів і створення китайсько-української Комісії з питань активізації обміну студентами, аспірантами та викладачами ВНЗ; у Пекінському університеті запроваджено викладання української мови; у Чзецзянському створено Український науково-дослідницький центр; запроваджено щорічне проведення «Днів культури України» в Китаї, систематичне проведення «Вечорів з українським кіно», організацію виставок українських художників (М. Журавля, М. Гуйди), народно-ужиткового мистецтва України, вишивання, сучасного живопису, графіки та сучасної архітектури. Особливого значення у Китаї набуло вивчення творчості Т. Г. Шевченка, у Пекіні встановлено бюст поета китайського скульптора Юань Сикуня, відзначаючи роковини поета, повсюдно проводяться концерти, семінари для науковців та дослідників з шевченкознавства.

Серед найбільш значних і резонансних музичних заходів – вистави Київського та Львівського національних академічних театрів опери та балету, Національного президентського оркестру; прем'єра у Китаї балетної моновистави «Заклик до Ра» С. Марченка; гастролі Національного академічного ансамблю народного танцю України імені П. Вірського та Театру сучасної хореографії «Київ модерн-балет» Р. Поклітару; національного ансамблю солістів «Київська камерата» з творів сучасних композиторів України М. Скорика, Є. Станковича, О. Ківи і В. Зубицького; виступи видатних виконавців – співаків Н. Миколаїшин, Т. Штонди, І. Борко, Л. Гревцової скрипаля О. Семчука, піаніста В. Холоденка та ін.; сучасних молодіжних колективів «Друга ріка», «La viva», «Пікардійська терція» та ін. Виділено педагогічну діяльність у Китаї композитора О. Красотова, музикознавця С. Шипа.

Другий розділ **«Виконавська та педагогічна діяльність українських представників академічного співу в Китаї першої половини ХХ століття»**. У підрозділі 2.1. *Гастрольна діяльність українських співаків у Харбїні та Шанхаї у 1900–1930-х роках* в результаті здійснення аналізу давніх китайських періодичних джерел «Новости жизни», «Окно», «Харбинский вестник», «Шанхайська зоря», розглянуто найзначніші приклади діяльності українських співаків у найбільших центрах розселення українців – в Харбїні та Шанхаї. Виявлено, що їх концертно-театральна діяльність була ініційованою особистим плануванням власних гастролей і в сукупності у далекому Китаї відіграла важливу роль в утвердженні національної самоідентифікації українців.

Досліджено репертуар найбільш важливих представників: Любові Беспечної (працювала у Китаї в 1905–1911 рр.), Марії Машир (1921) та Лїдії Липковської (1923). Крім творів європейської класики вони виконували провідні партії в операх «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» і «Майська ніч» М. Лисенка, «Катерина» М. Аркаса та в українських драматичних виставах з музикою Т. Шевченка, І. Котляревського, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, Г. Квітки-Основ'яненка. Їх діяльність стала прикладом першого ознайомлення китайської аудиторії з українським музично-театральним і професійним вокальним мистецтвом, з національними костюмами і традиціями, з українськими народними та авторськими піснями. Разом вони зробили вагомий внесок в закладання основ українського культуротворення у Китаї.

Представлені факти про їх гастрольні подорожі і виконуваний у Китаї український репертуар набули подальшого розвитку, оскільки в більшості до цього часу залишались відсутніми в українських енциклопедичних та науково-музикознавчих виданнях або представленими у вигляді згадок.

Підрозділ 2.2. *Подорож до Китаю Бориса Гмирі (1956/1957) в контексті розвитку китайсько-українських творчих зв'язків* присвячено аналізу гастрольної подорожі до Китаю Б. Гмирі, яку представлено як знакову подію у розгортанні заходів державного рівня і пов'язаний з нею початок близького знайомства китайської аудиторії з високопрофесійним виконавським і педагогічним мистецтвом українських майстрів.

З метою систематизації аспектів діяльності та визначення значення ролі Б. Гмирі в розвитку українсько-китайської співпраці і професійного академічного вокального мистецтва Китаю, на матеріалах періодичних видань Пекіна, Шанхая і Тяньцзиня та опублікованих щоденників співака здійснено ретроспективний аналіз його концертної та лекційно-методичної роботи. Для ширшої популяризації у Китаї відомостей про одного з найбільш видатних басів світу, здійснено аналіз його виконавської творчості, визначено місце і значення в ній поезій Т. Шевченка та української авторської і народної пісні, систематизовано аспекти його музикознавчих пошуків. Результати дослідження опубліковано у статті у китайському видавництві «Північна музика: культура і освіта» (Харбін, 2014).

Узагальнюючи підсумки діяльності Гмирі у Китаї, досліджено про визначення провідними професорами китайського вокального мистецтва (Ін Са Пен, Лю І Суань, Лю Сі Ань, Лі Ци Шу) оцінки його діяльності співака, інтерпретатора, лектора, педагога і методиста як велетенської педагогічної допомоги китайським вокалістам, як найважливіше комплексне явище в розвитку музичних зв'язків Китаю та України, що мало великий послідуочий резонанс на розвиток китайського вокального мистецтва.

Систематизовано висловлені під час лекцій у Китаї положення Гмирі про аспекти техніки виконання – значення роботи над дикцією, ритмікою, диханням (за Гмирею мистецтво співу – це і є мистецтво видихання), про особливу увагу до нюансів, наприклад – виконання фермат і *rubato*, про розуміння законів мови і вокального слова, розстановки головних акцентів у тексті, про створення художніх образів співаком в оперній виставі, трактування музичних творів, про культуру та емоційний стан співака та необхідність постійної самоосвіти і продуманого режиму дня. На основі

цих положень укладено аспекти специфіки методичних принципів його виконавського стилю.

Відзначено рекомендації Гмирі щодо обов'язкового виконання народних пісень (саме він висунув ідею про створення у Києві Музею української народної пісні) і співакам, творчість яких вже стала добре відомою, і студентам, підкреслюючи, що кожна пісня – це місток дружби між народами. В цій думці закладена сутність громадянської позиції Гмирі, що виконання народних пісень різних народів під час концертів постає одним з найбільш дієвих способів внеску співаками власної часточки в загальну справу миру на всій землі.

У розділ 3. «**Аспекти діяльності українських співаків у Китаї в період незалежної України**» здійснений на основі матеріалів періодичних видань, музикознавчих розвідок, архівних документів та власного інтерв'ювання аналіз аспектів діяльності у Китаї Е. Летягіної, О. Жаровської, С. Леонтьєвої, Г. Усової та І. Красиліної дав можливість висвітлити та підсумувати вагомі результати їх концертної та методико-педагогічної роботи у світлі проявів культурної співпраці України та Китаю в роки незалежної України.

Підрозділ 3.1. *Діяльність Ельвіри Летягіної як приклад відновлення інтенсифікації міжкультурної взаємодії на зламі ХХ–ХХІ століть* присвячено аналізу педагогічної праці співачки у Тяньцзині, Шанхаї, Гуаньчжоу та Внутрішній Монголії у 1995 – 2003 роках. Виявлено, що її професіоналізм, власний багатолітній досвід, використання науково-обґрунтованих методів українських професорів Г. Поліванової та Ю. Рейдер і високі досягнення сприяли відродженню плідної взаємодії українських та китайських співаків і засвідчили про високий авторитет української вокальної школи у світі. Летягіна зуміла значно підняти рівень підготовки китайських студентів, яких у Китаї у її класі навчалось понад 200.

Здійснено аналіз її педагогічної діяльності, результатів застосування у Китаї власної методики, зібрано та систематизовано матеріали про досягнення її учнів китайського та одеського періодів, матеріали про участь Летягіної у складі журі музичних міжнародних конкурсів разом з зірками світового вокального мистецтва (Є.Нестеренко, Чжоу Сяоянь, Клаудіо Дездері, Олена Олівейра, Роберт Уайт тощо), які засвідчили про глибоку повагу і визнання її досягнень в Україні та за її межами: пам'яті Ф. Шаляпіна «Голоси над плесом» (Росія), Міжнародного конкурсу молодих голосів (Італія), Міжнародного конкурсу оперних співаків у

Нінбо (Китай), телевізійного Міжнародного конкурсу-фестивалю «Південний експрес» (Україна).

Визначено високі досягнення і особливий внесок Летягіної у справі розвитку та зміцнення братерської дружби України і Китаю, які відзначено високими державними нагородами: «Премією Дружба» і золотою медаллю у Китаї і Почесним знаком «Трудова слава» в Україні. Також у Китаї її здобутки було відзначено премією в галузі кіноіндустрії «Steed Awards». В багатолітній історії присудження даної відзнаки Летягіна постає єдиною українкою.

Продовження традиції міжнаціональної взаємодії на початку ХХІ ст. досліджено у підрозділі 3.2. *Аспекти діяльності Ольги Жаровської, Софії Леонтієвої, Ганни Усової та Ірини Красиліної у продовженні розвитку співпраці українських та китайських співаків.* Діяльність львівського педагога О. Жаровської (працювала у Шанхаї, Нінбо, Усі та Лешані у 2003-2005, 2012-2014 рр.) була пов'язана з концертною та педагогічною діяльністю. У концертно-виконавській роботі виділено її систематичне виконання у Китаї творів української музики і підготовка великих сольних програм для виступів у концертах на честь роковин Т. Г. Шевченка. Зібрано репертуар співачки з романсів та арій з опер на тексти поета. Відзначено підготовку для участі у цих концертах її китайських учнів.

Проаналізовано напрямки методико-педагогічної роботи Жаровської, які проявились у проведенні відкритих уроків на теми подолання технічних труднощів при виконанні вокальних творів. Виявивши пріоритетність серед китайських співаків не оволодіння технічними навичками, а сам пошук і прагнення працювати над досягненням індивідуальності фарб власного голосу, уроки присвячувала темам вивчення будови органів співацького апарату, вироблення правильного дихання та ін., серед яких китайськими педагогами особливо було відзначено техніку співу на «*pp*» на найвищих нотах твору. Серед інших аспектів – проведення індивідуальних занять з педагогами вокального відділу лешанського Музичного інституту як організації для них проходження курсів підвищення кваліфікації; підготовка своїх вихованців до місцевого конкурсу молодих виконавців (серед них Чень Кайлун став переможцем); організація учнівських концертів з творів європейської та української класики; залучення студентів до участі в постановці опери «Любовний напій» Г. Доніцетті; сприяння продовження навчання найбільш таланови-

тим учням інституту на вокальному факультеті у Львівській національній музичній академії ім. М. Лисенка (Ван Дунлей, Чень Кайлун, Чжун Шен).

Розглянуто аспекти діяльності співачки і педагога з Києва С. Леонтьєвої (працювала у Пекіні у 2004 – поч. 2005 рр.), метою якої було здійснення, насамперед, концертної діяльності, виконання творів європейської класики та народних і авторських пісень, у т.ч. українських. Досліджено напрями тем проведених майстер-класів, які були зосереджені на аспектах роботи над виробленням правильної дикції у співаків та розспівуванням за системою вправ професора А. Кравченка. Результати застосування цієї, раніш невідомої у Китаї, методики українського професора стали важливими у допомозі китайським співакам над досягненням пом'якшення і зміцнення зв'язок, попередження перевантаження голосу та лікування горлянки від передвузликового стану.

Ганна Усова (працює на вокальному факультеті університету Чжан Цзя Дзе в м. Хунань від грудня 2014 р.) – академічна та естрадна співачка з Донецька. Її діяльність у Китаї є важливою як продовження розвитку традицій всебічної підтримки китайською державою України та окремих її громадян і є прикладом зміцнення китайсько-українських культурних взаємин та допомоги українськими спеціалістами в розвитку професійного вокального мистецтва як однієї з освітніх та культурних галузей в Програмі розвитку Китаю.

Як перший приклад спільної гастрольної праці українських та китайських виконавців у Китаї на початку XXI ст. досліджено перебіг гастрольного туру у Пекіні та Цзинані Ірини Красиліної спільно з китайським співаком Лю Бінцяном (2009). Систематизовано обрані Красиліною напрямки тем для проведення майстер-класів у Таяньському університеті – вдосконалення виконавської техніки, питання інтерпретації творів і використання щоденних вправ для вдосконалення техніки вокалізації.

Діяльність Е. Летягіної, О. Жаровської, С. Леонтьєвої, Г. Усової та І. Красиліної має важливе значення як продовження розвитку міжнародних творчих зв'язків, поширення та розвитку в Китаї досягнень української вокально-педагогічної школи, приєднання України до культурного життя Азіатського регіону, поглиблення культурного і освітнього потенціалу Китаю в рамках документів, затверджених з метою зміцнення взаємин дружби і взаємовигідної співпраці, що відповідають інтересам народів Китаю та України.

ВИСНОВКИ

1. Комплексно розглянуто історичні, геополітичні, ідеологічні та культурні передумови розвитку українсько-китайських культурних і творчих взаємин та напрями їх проявів від кінця XVI ст. до періоду проголошення незалежності України, показано динаміку цих взаємин від початку їх утворення до сьогодення. Виявлено, що активізація культурних контактів спостерігається від кінця XVI – початку XVII ст. і пов'язується з діяльністю Н. Чернігівського, Д. Многогрішного, І. Лежайського та А. Платковського. Відзначено важливу роль у взаємному пізнанні культур Великих Шовкового та Чайного шляхів, подорожей та експедицій науковців. Інтенсивний розвиток культурних взаємин розпочався у 1900-х роках, коли у зв'язку з будівництвом Китайської Східної залізниці посилились процеси масової міграції, зокрема, українського населення до Китаю.

Досліджено, що найважливішими центрами Китаю, де в першій половині XX ст. розташовувались українські колонії і відбувалось взаємне пізнання культур, стали міста Харбін, Шанхай і Тяньцзинь, у яких представники української культури активно пропагували національні досягнення українців, свідомо вписуючи українське мистецтво в контекст світової культури. Досліджено виконаний репертуар, визначено аспекти діяльності та роль найважливіших представників українського вокального мистецтва у Китаї 1900–1930-х років Л. Беспечної, М. Машир та Л. Липковської, які вперше у Китаї представили професійне виконання камерних та оперних творів українських композиторів С. Гулака-Артемовського, Д. Січинського, М. Лисенка, Я. Лопатинського, М. Аркаса та ін.

2. Простежено напрями процесу посилення цікавості України у першій третині XX ст. до вивчення культури Китаю. У 1920-х роках в Україні відкрито ряд інституцій, в яких у галузі китаєзнавства розпочалось здійснення систематичних наукових розробок, засновано наукову школу китаєзнавства, очолювану Б. Курцем. Ознайомлення українців з китайською культурою найдієвіше проявилось через літературно-поетичну творчість – переклади творів Ванг Сен Ю та Бо Цзюя, які відразу викликали цікавість українських композиторів І. Белзи, Б. Лятошинського, В. Балтаровича, А. Рудянського до створення композицій.

3. Систематизовано матеріали державних документів про співпрацю між Україною та Китаєм у сфері культури та мистецтва, виявлено напрями їх втілення: обмін професійними кадрами, взаємне запрошення спеціалістів для тривалої праці, надання методичної допомоги, організація виставок,

концертів, наукових семінарів та симпозіумів, театральних та оперних вистав, надання можливості навчання китайським студентам в Україні і українським у Китаї, визнання дипломів про отримання наукових ступенів магістра, кандидата та доктора мистецтвознавства, взаємодія на рівні міст-побратимів тощо. Для України стратегічне партнерство з могутньою державою, яким є Китай сьогодні, відкриває великі перспективи і можливості. Для Китаю, який прагне перетворити сферу культури в одну з провідних галузей китайської економіки, тісна співпраця з Україною означає відкриття воріт до Європи.

4. Визначено постаті найбільш яскравих представників українського вокального мистецтва, що діяли у Китаї в період XX – початку XXI ст. Першим і найбільш яскравим, кому на початках існування молодшої Китайської Народної Республіки вдалось з величезною переконливістю працювати у справі зміцнення культурних зв'язків між китайським та українським народами, став співак світового значення і великий український патріот Борис Гмиря. Результатом його гастрольних концертів і проведених майстер-класів стало закладання могутнього фундаменту для розвитку наступної довготривалої співпраці Китаю та України в галузі культури.

5. Для дослідження міжнаціональних зв'язків в період років незалежної України обрано приклади методико-педагогічної та концертної діяльності у Китаї представників музичних закладів України Е. Лєтягіної, І. Красиліної (Одеса), О. Жаровської (Львів), С. Леонтієвої (Київ) та Г. Усової (Донецьк). Здійснено аналіз напрямків та результатів їх праці. Аспекти діяльності саме цих співаків обрано з позицій прагнення охопити географічно ширшу територію України, а також – особистого знайомства дисертантки під час їх концертів та майстер-класів у Китаї і в роки здобування власної освіти в Україні (в Одесі та Львові) і тому – можливості безпосереднього спілкування з ними та інтерв'ювання.

Аналіз аспектів їх діяльності у Китаї показав, що усі вони працювали в Китаї згідно прийнятих державних Постанов, Договорів та інших документів в рамках програми розширення взаємної культурної співпраці і, зокрема, масштабного ознайомлення китайських співаків з професійним вокальним мистецтвом українських митців. Відзначено, що, незважаючи на високорозвинену вокальну школу, наявність першокласних педагогів і високі здобутки китайських співаків у світовому вокальному мистецтві, методико-педагогічна діяльність українських майстрів була обумовлена

недостатністю у багатомільярдному Китаї власних професійних кадрів, а також прагненням вивчати досвід європейських культур.

6. Здійснено докладний аналіз та підсумовано результати педагогічної діяльності Ельвіри Летягіної, яка самовідданою працею зуміла піднести до найвищого рівня якість підготовки китайських співаків. Вперше зібрано та систематизовано матеріали про досягнення її найбільш яскравих учнів китайського та одеського періодів праці: окремі з них стали провідними солістами оперних театрів України, Китаю, Росії, Румунії, Болгарії, Німеччини, Франції; працюють провідними педагогами вищих навчальних закладів Китаю; поєднують сольну вокальну кар'єру із науково-дослідницькою діяльністю; стали лауреатами престижних міжнародних вокальних конкурсів.

Відзначено продовження учнями Е. Летягіної виконання та популяризації у Китаї творів українських композиторів М. Лисенка, Д. Січинського, С. Гулака-Артемовського, В. Кирейка, ін. та українських народних пісень.

7. Дослідження аспектів концертної та методико-педагогічної діяльності у Китаї І. Красиліної, О. Жаровської, С. Леонтьєвої та Г. Усової здійснено на матеріалах власного інтерв'ювання та мистецької преси Пекіна, Шанхая, Нінбо, Лешана початку ХХІ ст., на основі узагальнення яких показано значення досягнень українських педагогів академічного співу в розвитку вокального мистецтва Китаю: у пошуках та кропіткому вихованні великої кількості молодих талановитих голосів, у розширенні знань світового та українського вокального репертуару, в ознайомленні з різноманітними аспектами виконавських методик, у значних здобутках на найскладніших музичних конкурсах світу, у сприянні їм продовжувати освіту в Європі і, зокрема, в Україні.

Спільним для кожного з педагогів є палка пропаганда у Китаї української пісні та творів українських композиторів, внесення власної частки у справу розвитку міжнаціональної творчої співпраці, зміцнення дружніх взаємин між китайським та українським народами та підтвердження високого авторитету української школи академічного співацького мистецтва.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Ван І. Українсько-китайські культурні відносини останнього двадцятиліття як приклад культурно-освітньої співпраці / І Ван // Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – Львів, 2014. – Вип. 32: Музикознавчі студії. – С. 326–334.
2. Ван І. Українські майстри вокального мистецтва в Китаї (про незабутні гастролі видатного українського співака Бориса Гмирі) / І Ван // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2014. – № 2: Мистецтвознавство. – С. 137–142.
3. Ван І. Виконавська та педагогічна діяльність представників українського вокального мистецтва в Китаї в кінці ХХ – початку ХХІ ст. / Ван І // Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. – Львів, 2015. – Вип. 36. – С. 159–168.
4. Ван І. Діяльність українських педагогів академічного співу в Китаї на початку ХХІ століття / І Ван // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2016. – № 7: Мистецтвознавство. – С. 134–142.
5. Ван І. Гастрольна подорож видатного українського співака Бориса Гмирі в Китай (1956/1957) в контексті розвитку китайсько-українських творчих зв'язків / І Ван // Північна музика: культура і освіта. – Харбін: Асоціація музикантів північного Китаю, 2014. – № 16. – С. 63–64.
6. Ван І. Українсько-китайські взаємини в галузі культури на межі ХХ – ХХІ ст. / Ван І // Всеукраїнська науково-практична конференція молодих науковців «Музикознавчі студії». – Львів: Видавець Тетюк Т.В., 2014. – С. 12 – 15.
7. Ван І. Виконавська та педагогічна діяльність представників українського вокального академічного мистецтва в Китаї у другій половині ХХ ст. / Ван І // Всеукраїнська науково-практична конференція молодих науковців «Музикознавчі студії». – Львів: Видавець Тетюк Т.В., 2015. – С. 14–16.
8. Ван І. Аспекти концертно-педагогічної діяльності в Китаї української співачки Ольги Жаровської / І Ван // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття». – Мукачеве, 2016. – С. 234–235.

АНОТАЦІЯ

Ван І. Концертно-педагогічна діяльність українських співаків у Китаї ХХ – початку ХХІ століття в контексті міжнаціональних зв'язків. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. – Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка, Міністерство культури України. – Львів, 2017.

Дисертація присвячена дослідженню концертної та педагогічної діяльності українських співаків у Китаї ХХ – початку ХХІ століття в контексті розвитку міжнаціональних зв'язків. Для цього комплексно розглянуто історичні, геополітичні, ідеологічні та культурні передумови розвитку українсько-китайських культурних і творчих взаємин та напрями їх проявів від кінця ХVІ ст., показано динаміку розвитку цих взаємин до сьогодення. Здійснено аналіз концертної/педагогічної діяльності Л. Липковської, М. Машир, Л. Беспечної, Б. Гмирі у Китаї до періоду «культурної революції», висвітлено аспекти діяльності та підсумовано результати праці Е. Летягіної, О. Жаровської, С. Леонтьєвої, Г. Усової та І. Красиліної у продовженні взаємодії українських та китайських співаків періоду незалежної України. Проаналізовано виконавський репертуар та визначено ступінь поширення серед китайських співаків творів української вокальної музики. Висвітлено здобутки та обґрунтовано значення творчих та педагогічних досягнень українських співаків у зміцненні міжнаціональних творчих зв'язків України та Китаю, а також значення в розвитку вокального мистецтва Китаю.

Ключові слова: вокальне мистецтво, міжнаціональні зв'язки, концертна та методико-педагогічна діяльність, виконавський репертуар, музичні конкурси.

АННОТАЦИЯ

Ван И. Концертно-педагогическая деятельность украинских певцов в Китае ХХ – начала ХХІ века в контексте междунациональных связей. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Львовская национальная музыкальная академия им. Н. В. Лысенко, Министерство культуры Украины. – Львов, 2017.

Диссертация посвящена исследованию концертной и педагогической деятельности украинских певцов в Китае XX – начала XXI века в контексте развития междунациональных связей. Для этого комплексно рассмотрены исторические, геополитические, идеологические и культурные предпосылки развития украинско-китайских культурных и творческих отношений, исследовано направления и динамику их развития от конца XVI в. до сегодняшних дней. Осуществлён анализ концертной/педагогической деятельности Л. Липковской, М. Машир, Л. Беспечной, Б. Гмыри в Китае до периода «культурной революции», освещены аспекты деятельности и результаты работы Є. Летягиной, О. Жаровской, С. Леонтиевой, А. Усовой, И. Красилюной в продолжении взаимодействия украинских и китайских певцов в период независимой Украины. Проведён анализ исполнительского репертуара и определена степень распространения среди китайских певцов произведений украинской вокальной музыки. Обосновано значение творческих и педагогических достижений украинских певцов в укреплении междунациональных творческих связей Украины и Китая, а также их значение в развитии вокального искусства Китая.

Ключевые слова: вокальное искусство, междунациональные связи, концертная, методико-педагогическая деятельность, исполнительский репертуар, музыкальные конкурсы.

ABSTRACT

Van I. Concert and educational activities of Ukrainian singers in China in the 20th – early 21st centuries in the context of international relations. – Manuscript.

Thesis for Candidate degree in Arts. Specialization 17.00.03 – Musical art. – M. Lysenko Lviv National Music Academy, Ministry of Culture of Ukraine. Lviv, 2017.

This thesis focuses on the research of the concert and educational activities of Ukrainian singers in China in the 20th – early 21st centuries in the context of international relations. For this purpose, historical, geopolitical, ideological and cultural preconditions for the development of Ukrainian-Chinese cultural relations and tendencies of their manifestations from the end of the 16th century are comprehensively discussed; the dynamics of these relations up to this day is shown.

The analysis of the concert and educational activities of L. Lypkovska, M. Mashyr, L. Bespechna, B. Hmyria in China before the period of the "cultural revolution" is carried out. The first and brightest person, who was able to work

convincingly for the cause of strengthening cultural ties between the Chinese and Ukrainian peoples in the early days of the People's Republic of China, was the singer of world importance and great Ukrainian patriot Borys Hmyrya. His touring concerts and the master classes he conducted resulted in laying a solid foundation for the development of further long-term cooperation between China and Ukraine in the field of culture.

Aspects of concert and methodological and educational activities of E. Letyagina, I. Krasylina, O. Zharovska, S. Leontiyeva and H. Usova in China are studied and the results of their work are summarized. To do this, the author systematizes her own interviewing materials and the press on art issues of Beijing, Shanghai, Ningbo, Leshan of the early 21st century; on the basis of their generalization, the importance of Ukrainian academic singing teachers' achievements in the development of vocal art of China is demonstrated: in search and thoughtful education of a large number of talented young voices, in expanding their knowledge of the world and Ukrainian vocal repertoire, in presenting various aspects of performing techniques, in significant gains at the most challenging world music contests, in promoting further education in Europe, in Ukraine in particular.

The analysis of aspects of their activities in China shows that they all worked in China according to the accepted state (Chinese and Ukrainian) regulations, contracts and other documents as part of the expansion of mutual cultural cooperation, vast acquaintance of Chinese singers with professional vocal art of Ukrainian artists in particular. It is noted that, despite highly developed vocal school, the availability of excellent teachers and gains of Chinese singers in the world vocal art, the methodological and pedagogical activities of Ukrainian masters was conditioned by the insufficiency in multibillion China of its own professional staff, as well as the desire to study the experience of European cultures.

The performing repertoire is analyzed, and the extent of popularity of Ukrainian vocal music works with Chinese singers is determined. The achievements of Ukrainian singers in vocal art of China are described and the value of their creative and teaching gains is substantiated. Common to all the teachers are ardent promotion of Ukrainian songs and works by Ukrainian composers in China, making their personal contributions to the development of international cooperation among artists, strengthening of friendly relations between the Chinese and Ukrainian peoples, and confirming high prestige of the Ukrainian school of academic singing art.

Keywords: vocal art, international relations, concert and methodological and educational activities, performing repertoire, music contests.

Підписано до друку 17.05.2017.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,17.
Наклад 100 прим. Зам. № 63.

Видавець і виготовлювач – ФОП Тетюк Т. В.
Свідоцтво серія ЛВ № 80 від 11.09.2013 р.
м. Львів, пр. Червоної Калини, 115
тел.: (093) 464-3063